

XATOLARGA TOLERANTLIK VA UNING TIL O'QITISH JARAYONIDAGI ROLI

Namozov Shahrosul Safar o'g'li

ChDPU III kurs tayanch doktoranti

shoxnamozov@mail.ru 909668500

ORCID: 0009-0008-4285-0632

Annotatsiya

Mazkur ilmiy tezisdagi xatolarga tolerantlik yondashuvining til o'qitish jarayonidagi o'rni, uning psixolingvistik va didaktik asoslari hamda o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilindi. Tadqiqotda xatolarni o'quv jarayonining tabiiy elementi sifatida qabul qilish konsepsiyasi asosida o'qitish samaradorligi oshishini nazariy va amaliy jihatdan yoritib berdik. O'rganish jarayonida nazariy tahlil, qiyosiy yondashuv va metodik kuzatuv natijalari shuni ko'rsatadiki, tolerant muhit o'quvchilarning nutqiy faolligini kuchaytiradi, psixologik to'siqlarni kamaytiradi hamda tilni tabiiy o'zlashtirish jarayonini tezlashtiradi.

Kalit so'zlar: xatolarga tolerantlik, til o'qitish, kommunikativ yondashuv, psixolingvistika, kognitiv yuklama, o'quv jarayoni

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida til o'qitish jarayoni tobora kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga yo'naltirilmoqda. Tilni faqat grammatik qoidalar majmui sifatida o'rganish yondashuvi asta-sekin o'z samarasini

yo'qotib, uning o'rnini muloqotga asoslangan, amaliy faoliyatga yo'naltirilgan metodlar egallamoqda. Shu jarayonda o'quvchilarning xatolarga bo'lgan munosabati muhim didaktik omil sifatida yuzaga chiqadi. An'anaviy yondashuvlarda xatolar ko'pincha salbiy hodisa sifatida talqin qilinadi va ularni imkon qadar tez tuzatish asosiy maqsad qilib qo'yiladi. Bunday yondashuv o'quvchilarda qo'rquv, o'zini past baholash va nutqiy faollikning pasayishiga olib keladi. Natijada o'quvchi tilni nazariy jihatdan bilgan holda ham uni real kommunikatsiyada qo'llashda qiynaladi.

Shu nuqtai nazardan, xatolarga tolerantlik yondashuvi zamonaviy til o'qitish metodikasida muhim o'rin egallaydi. Ushbu yondashuvga ko'ra, xatolar til o'rganish jarayonining tabiiy va ajralmas qismi hisoblanadi hamda ular bilim shakllanishining muhim bosqichi sifatida qaraladi.

Metodologiya

Mazkur tadqiqot nazariy va tahliliy yondashuvga asoslangan bo'lib, til o'qitish metodikasi, psixolingvistika va kommunikativ yondashuvga oid ilmiy manbalar chuqur o'rganildi. An'anaviy va zamonaviy yondashuvlar o'zaro qiyoslandi, dars jarayonlaridagi real kuzatuvlar tahlil qilindi hamda olingan natijalar umumlashtirildi. Tadqiqot davomida o'quvchilarning nutqiy faolligi, xatolarga munosabati va psixologik holati asosiy indikator sifatida ko'rib chiqildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari xatolarga tolerantlik yondashuvi til o'qitish jarayonida bir qator sezilarli ijobiy o'zgarishlarga olib kelishini ko'rsatdi. Avvalo, o'quvchilarning nutqiy faolligi sezilarli darajada oshadi, chunki ular xatodan qo'rqmay, erkin fikr bildirishga harakat qiladi. Bu esa kommunikativ kompetensiyaning tez rivojlanishiga zamin yaratadi. Shuningdek, tolerant

muhit o'quvchilarda psixologik xavfsizlik hissini shakllantiradi. Xatolar jazolanadigan holat emas, balki o'rganish jarayonining tabiiy qismi sifatida qabul qilinadi. Natijada o'quvchilarda stress darajasi kamayadi va o'ziga ishonch ortadi. Bundan tashqari, kognitiv yuklama sezilarli darajada kamayadi, chunki o'quvchi grammatik aniqlikni doimiy nazorat qilishdan ko'ra, mazmunli muloqotga e'tibor qaratadi. Bu esa ishchi xotiraning samarali ishlashiga yordam beradi va tilni o'zlashtirish jarayonini yengillashtiradi.

Tadqiqot shuni ham ko'rsatdiki, xatolarga tolerantlik tilni tabiiy o'zlashtirish jarayonini tezlashtiradi. O'quvchilar qoidalarni yodlashdan ko'ra, real kommunikativ vaziyatlarda tilni amalda qo'llash orqali o'rganadilar. Shu bilan birga, o'z-o'zini tuzatish mexanizmi ham rivojlanadi, chunki o'quvchilar vaqt o'tishi bilan o'z xatolarini mustaqil aniqlashni o'rganadilar.

Muhokama

Xatolarga tolerantlik zamonaviy til o'qitish nazariyasida muhim o'rin tutadi va u bir nechta fundamental ilmiy konsepsiyalar bilan bevosita bog'liqdir. Psixolingvistika nuqtai nazaridan bu yondashuv o'quvchining emotsional holati va til o'zlashtirish jarayoni o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntiradi. O'quvchi xatodan qo'rqsa, uning ichki psixologik to'sig'i kuchayadi va bu tilni qabul qilish jarayonini sekinlashtiradi. Tolerant muhit esa bu to'siqni kamaytiradi va o'quv jarayonini faollashtiradi. Ijtimoiy-madaniy yondashuvga ko'ra, bilim muloqot jarayonida shakllanadi. Til ham aynan ijtimoiy interaksiya orqali rivojlanadi. Xatolarga tolerantlik o'quvchilarning erkin muloqotga kirishishini ta'minlaydi va ularni faol kommunikativ subyektga aylantiradi. Bu jarayonda xatolar tabiiy signal vazifasini bajaradi, ya'ni o'quvchining rivojlanish bosqichini ko'rsatadi. Shuningdek, til o'rganishda xatolarni rivojlanish indikator sifatida ko'rish zarur. Har bir xato o'quvchining til tizimini qanday darajada o'zlashtirayotganini ko'rsatadi. Shu

sababli xatolarni yo'qotishga urinish emas, balki ularni tahlil qilish va ulardan o'rganish muhimroq hisoblanadi.

Kognitiv nuqtai nazardan esa xatolarga tolerantlik ishchi xotira yukini kamaytiradi. O'quvchi har bir gapni grammatik jihatdan mukammal qilishga urinish o'rniga, mazmunni yetkazishga e'tibor qaratadi. Bu esa avtomatizmni rivojlantiradi va nutq tezligini oshiradi. Biroq shuni ham ta'kidlash lozimki, xatolarga to'liq befarqlik ilmiy jihatdan to'g'ri emas. Eng samarali yondashuv bu tolerantlik va yo'naltirilgan tuzatishning uyg'unligi hisoblanadi. O'qituvchi o'quvchini to'xtatib qo'ymasdan, uning nutqini davom ettirishiga imkon beradi va keyinchalik muhim xatolarni muhokama qiladi. Bu esa balansli didaktik modelni shakllantiradi. Umuman olganda, xatolarga tolerantlik zamonaviy til o'qitish jarayonini inson markazli, psixologik jihatdan qulay va kommunikativ jihatdan samarali modelga aylantiradi.

Xulosa

Xatolarga tolerantlik til o'qitish jarayonida muhim pedagogik va psixologik rol o'ynaydi. U o'quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi, psixologik to'siqlarni kamaytiradi va tilni tabiiy o'zlashtirish jarayonini tezlashtiradi. Ushbu yondashuv zamonaviy kommunikativ metodikaning ajralmas qismi bo'lib, uning ta'lim jarayoniga keng joriy etilishi til o'qitish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Kelajakda ushbu yo'nalishda eksperimental tadqiqotlar olib borish va metodik modellarni yanada takomillashtirish dolzarb ilmiy vazifa bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Krashen, S. D. (1982). *Principles and practice in second language acquisition*. Pergamon Press.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

Ellis, R. (2003). *Task-based language learning and teaching*. Oxford University Press.

Richards, J. C. (2006). *Communicative language teaching today*. Cambridge University Press.

Lightbown, P. M., & Spada, N. (2013). *How languages are learned* (4th ed.). Oxford University Press.

Harmer, J. (2007). *The practice of English language teaching* (4th ed.). Pearson Longman.

Nunan, D. (2004). *Task-based language teaching*. Cambridge University Press.